

DUBNO.

I.

V červenci r. 1907 vypravil jsem se po třetí do Uher za „Bratrstvem“. Tentokráte ne přes Moravu jako o prvních dvou zájezdech, nýbrž z polské strany. Přes Krakov, odtud oklikou přes Zakopané dojel jsem drahou do Nového Targu v jižní Haliči, už nedaleko uherských hranic. V tomto okresním městě neobmeškal jsem se déle nežli co jsme pojedli v hostinci na prostorném náměstí. Nezdržela mne ani česká píseň, kterou jsem zaslechl, když jsem se k vozu ubíral. Ozývala se z pozadí hostince, z některého jeho přístavku, z kolny nebo senníku. Zpíval ji patrně nějaký krajan voják zdejší posádky.

Nemohl jsem se zdržet, čas byl sečten, přesně rozdělen; musil jsem pospíchat, chtěl-li jsem toho dne ohledati hrad Corštejn u Dunajce řeky na samých hranicích, za řekou pak, už na uherské půdě, hrad Dunajec, někdy pevnost českých bratříků, dále starý a památný Červený klášter u Pieninských skal v osamělém, lesnatém údolí a dorazit na noc do Smrdzonky, malých lázní v jeho sousedství. To

byla cesta dobrých pěti mil. Kočí mého povozu byl Polák, vysloužilý hulán, čilý, veselý. Tak jsme se vydali (má dcera mne provázela) z Targu staroby-lou obchodní i vojenskou cestou do Uher; kdysi střežly tu cestu na samých hranicích výše jmeno-vané dva hrady, mezi nimiž proudí zelenavý Du-najec místem prudký a šumivý. Touto cestou měli jsme se dostat do Spišské stolice do končin hor-natých a divokých. Za starých časů byla tu silnice zlá, bídná i hrubě nebezpečná, protože tu zbojni-ctvo panovalo, zvláště v lesnatých končinách spiš-ské Magury, kudy se jezdilo na Kežmark. Zbojni-ctví provozovali polští górale při hranicích i Slo-váci dále na jih a často obojí společně v dobrém „kamarátstvu“ „Magura sotva čím, vyjmouc lovectví, slyne leda loupežnictvím Polákův“, svědčí sloven-ský spisovatel Matěj Běl († 1749).*) Ještě v osm-náctém století tu bývalo zle. Za starších dob ještě hůř.

Na starého Matěje Béla jsem si vzpomněl, když jsme vyjížděli z Targu, ale také na slezského stu-denta toulavého, který touto silnicí putoval v dru-hé polovici sedmáctého století ze Slezska do Uher. Připadlo mně vypsání, jež o tom složil pod názvem „Uherský čili Daciánský Simplificissimus“.**) Tudy, kudy náš kočár pohodlně hrčel, ubíral se ten va-gant ještě s jinými „Studenten-Pürscheln“ a s ně-jakým poslem do Spišska.

V tom svém „Daciánském Simplificissimu“ vy-pravuje, jak jim ten posel ukázal Kežmarské hory (Maguru) a řekl: „Ach, kdybychom už byli za ni-

*) Hungariae antiquae et novae Prodrömus.

**) Ungarischer oder Dacianischer Simplificissimus, vorstel-lend seinen wunderlichen Lebenslauf und sonderliche Begeben-heiten gethaner Reisen — —

mi!“ To pravil a hned také radil, aby si vzali za „convoy“ loupežníky, kteří by je chránili a provodili, sic jinak že je jiní zbojníci tou cestou zmorují. Tak se dostali do jedné vsi pod Karpatami, kdež už padesát cestujících lidí několik dní čekali na nové příchozí. Se společností našeho studentského *Simplicissima* bylo jich pak sedmdesát. A ještě si netroufali do hor a lesů, ještě čekali celý den. V tom přijel nějaký polský magnát s třiceti jezdci; než ani on, ačkoliv měl ozbrojený průvod, neodvážil se do hor, poněvadž na jisto zvěděli, že přes sto zbojníků číhá po lesích.

Polský pán vyslal k nim toho posla, jenž znal „jednoho arciloupežníka jménem i osobně“, požádat o průvod. Za dvě hodiny vrátil se posel a s ním přišel zbojník valašku v ruce. Smluvili s ním co za průvod a když dali také sedlákům ve vsi „accidens“, jež vyplatit musili, „neboť šelma a zloděj jsou si vždycky nápomocni“, vydali se na cestu koňmo, na saních, na vozích dále do kopcův a lesů.

Když tak asi tři hodiny putovali, uhodili v hustém lese na loupežníky, nyní své průvodce, kteří na ně již čekali. I brali se s nimi dál, až pak u můstku vedoucího přes škaredou propast loupežníci zarazili a vybravše polovici smluvené odměny, zmizeli v lese. Za můstkem čekali jiní, kterýmž musili zaplatit druhou polovici průvodného. Zbojnický houfec nezůstal však v plném počtu. Ten onen z něho zaskočil z cesty do lesa, promluvil s nějakým kamarádem tam číhajícím a buď s ním zmizel nebo se s ním nebo s dvěma, třemi vrátil ke karavaně; ale po chvíli se zase ztratili. Posléze zůstali s cestujícími jen čtyři loupežníci, kteří ob čas vystřelili na znamení a heslo svým kamarádům. Zbojnický náčelník, jenž nesl valašku vzhůru vztyčenou,

krácel pořád s nimi, a utěšoval je, aby se nic nebáli. Za tu útěchu však musili mu pak ještě zvlášť zaplatit tři zlaté. Když je měl, zmizel a ostatní s ním. Ale to již byli z nejhorší divočiny; nejnebezpečnější cestu měli za sebou a nic už jich nestihlo. Šťastně pak dojeli do Kežmarku, i náš vagant, později „daciánský Simplificissimus“, s ním ti „Studenten-Pürscheln“, i polský magnát, všichni.

K těmto horám a lesům, kdež jindy číhalo tolik nebezpečení a hrůz, mířili jsme s klidnou myslí na kočáře slušně pohodlném. Za bídnou někdy cestu plnou výmolů, v jejímž blátě se vozy i koně bořivali, měli jsme suchou, pěknou silnici. Rozhled volný. Za Novým Targem k jihu a k východu, kam jsme my jeli, rovina, pole, v nich sem tam tmavý bor, na sever, na levo od silnice řeka Dunajec, za ním kopce, karpatské hory. Na břehu místy pustém bylo zřejmo, jak řeka z jara tu hospodařívá, jak se rozdvouje, ostrůvky tvoří, štěrk a kamení nanáší. Místem po břehu trávník; v něm tmavé keře jalovcové, někde houštiny vrb.

Ticho po silnici. Potkáváme vůz, vrchovatě plný klád; v něm spřežení malých koníků v chudém řemení či více v provazích. Divíme se, jak ta mohutná drva mohli těm kočkám naložit a že kočky to utáhnou. Přejeli. Za tím povozem druhý, třetí, a v každém takové nevzhledné, malé spřežení a na každém voze takový těžký náklad. Na levo od cesty u Dunaje kmitne se dědina a zmizí v zad, a zase jiná a zas —. Vyhlížím na speciální mapě jejich jména, a shledávám, že dále před námi, ale v pravo od cesty, kus od ní je Dubno ves. Ach Dubno! Na tu dědinu, kterou již záhy uvidíme, je také paměť, česká paměť a starší nežli toho Daciánského Simplificissima, paměť, kterouž napsal če-

ský důstojník, někdy druh slavného Albrechta Václava z Valdštejna.

Však právě s Valdštejnem měl tady v té vsi Dubnu dobrodružství na dobrodružné cestě, když se tudy brali, ale opačným směrem, z Uher do Polska, míříce odtud přes Slezsko do Čech, do Prahy. To bylo r. 1604, když oba mladí čeští kavalíři sloužili v císařském vojsku v Uhrách pod Jiřím Bastou. Tomu se proti Bočkajovi a jeho povstalcům zle dařilo. Oblehl Košice, jeho vojsko však, jež nedostávalo žoldu, hladové, v bídě obuvi, v roztrhaném oděvu, špatně opatřené proti mrazům, sněhu, ledovým dešťům, zpěchovalo se bojovat.

Basta musil ustát od oblehání Košic a vojsko odvedl do Prešova do zimních bytů. Než vojsko žádalo žold a hrozilo vzbouřením. Tu se usnesl Basta s generály, aby od každého pluku vždy jeden důstojník byl vyslán k těm nebo k tomu, kdož ten pluk najímali, těm aby vylíčil bídu jejich pluku a vymohl na nich žold.

Česká jízda si zvolila za takového vyslance pana Jindřicha Hyzrla z Chodů a od „českých knechtův“ (pěchoty) byl zvolen pan Albrecht z Valdštejna, „kterýž taky jsouce u Košic skrze ruku postřelen a ještě vyhojený nebyl“ A tak se vydali oba důstojníci z Prešova, „majíce dvacet osob s sebou“, na tu „dosti nebezpečnou jízdu“ zimního času, kdy hory byly zaváty sněhem. O tom vypravuje jedenáctá kapitola paměti*) pana Hyzrla z Chodů, nadepsaná „Poznamenání jízdy z Prešova skrze Spišskou zem přes tatratský(!) hory a Polsko do Prahy a jak se nám na té cestě vedlo.“

*) „Život, v němž se obsahují některé jízdy a tažení, které jsem já Jindřich svob. pán z Chodů činil.“

Valdštejnovi, tenkrát hejtmanu u pluku české, krajské pěchoty, bylo jedenadvacet let, panu Hyzřelovi, rytmistru nad českými rejthary, devět a dvacet. Z Prešova dojeli „s dost velkým nebezpečenstvím“ až na Spišský zámek, někdy pana Jiskry z Brandýsa, tenkrát pana Kryštofa Thurzó. Ten českým oficírům prokázal „všelikou cortesi“ a přidal jim až do Kežmarku patnáct koní na průvod, „poněvadž hajduci a Tataři hrubě tady štráfovali“

Z Kežmarku dali se samí vzhůru horami, divokou Magurou k polskému pomezí. Byl třeskutý mráz, všude hrozné závěje a hustě a ostře válo. Družina obou důstojníků krutě zkoušela, poněvadž neměla náležitého, teplého oděvu. V té psotě potkali polského posla z hradu Corštejna, sedláka, jenž jel na saních směrem proti nim zabalen v teplé šubě. Ta ulákala jednoho z Valdštejnových lidí. Zůstal pozadu, napadl toho Poláka a strhl s něho šubu. Sedlák jel dál, ale ne daleko. Otočiv, hnal koníka jinou, Čechům neznámou cestou, předejel je, chvátaje zpátky na corštejnský hrad.

Když Valdštejn s panem Hyzřlem a družinou přešli pod Dunajcem hradem Dunajec řeku a dostali se pod nedaleký Corštejn už na polské půdě, vyrazilo na ně z nějakého úvozu přes půldruhého sta hajduků z hradní posádky a s nimi asi sto ozbrojených sedláků a obklíčili Čechy. Na odpor nebylo pomyšlení. Valdštejn musil vydat ze své družiny muže, který uloupil sedlákovi kožich. Hajduci jej popadli a odvezli na horu na hrad, jak jim pán na Corštejně, vojvoda Čerstvinský, poručil. Českým šlechticům nezbylo nežli prosit, aby nešťastný lupič nebyl na hrdle pokutován.

Samí vydali se na další cestu, vyžádavše si průvodce, kterémuž pán Hyzřle zaplatil napřed; dukát

mu dal. Vůdce je za ten dukát zavedl do hrozných závějí a zmizel. Z těch závějí se dostali „jen velikou prací“, neboť měli nejen saně ale také kočár-
rek, a vozu s koly sněhem zabalenými bylo těžko prorážeti spoustami sněhu. A zimní, mrazivý den už hasl. Před samým večerem dosáhli konečně nějaké vsi; a ta byla Dubno, asi míli na západ od Corštejna.

„Nevěda my co velkou zimou činiti, maje koně ustálý, cesta nepovědomá a noc na hrdle, dále nám jeti možné nebylo.“ Musili v té vsi zůstat a nocleh hledat. Sedláků však nezastali, neboť všichni meškali v sousední dědině na nějakých hodech. Čeští páni s družinou šli k šultysovi „jakoby správci té vsi bylo“; než i ten hodoval v sousedství. Jeho čeládka nic jim nebránila a tak vjeli na nádvoří statku a dali zavazadla ze saní a kočárku zanést do rychtářovy vytopené světnice. Nezvěděli, že jeden z čeládky rychtářovy se rozběhl do sousední vesnice k hodujícím. Tam strhl pokřik, že Němci přepadli Dubno a že se zmocnili násilím rychtářova stavení.

Z toho lerno mezi sedláky. Rychtář zbouril nejen své lidi a ves, kdež hodovali, ale i sousední. S velikým, ozbrojeným houfem sedláků (p. Hyzrle udává, že jich bylo přes tři sta,) přihnal se do Dubna a obklíčil svůj statek. S křikem a hrozbami vrazil do jizby, zarazil však, poutichl, když pan Hyzrle na něj ne německy, nýbrž po polsku a po dobrém, že Čechové jsou, že noc a mráz je sem zahnalý a že všecko mu zaplatí, dobrými penězi zaplatí. Rychtář i sedláci se poněkud umírnili, „ale přeco jakoby nás střílet a zbiti chtěli k tomu se stavěli“ a vytýkali pánům, že neměli bez svolení do rychtářova stavení vcházeti.

Situace nebyla veselá. Valdštejn a p. Hyzrle měli té chvíle ve světnici jen pět svých lidí; ostatní meškali v konárně nebo se rozešli po vsi hledat noclehy. Důstojníkům podařilo se získat nejprve rychtáře, pak i rozvášněné sedláky, ne dobrými slovy ale tím, že jim dali na dva sudy piva a pak ještě na jeden, to když se jim začali dobývat do trubel.

Rychtář poskytl pánům a jejich lidem večeri, ale za všechno musili „napřed duplovaně zaplatit“. A „co nám koliv vařeného dali, to s andělikou na místě zázvoru vokořenili, pravice, že pro zlý povětrí jest dobrý a že oni to rádi“. Co tak seděli za stolem, přijel kozák z hradu Corštejna a přivedl s sebou toho Valdštejnova služebníka, jenž pro uloupený kožich byl na hrad odveden. Ten sluha vypravoval, kterak jej vojvoda na hradě vyslychal, pak že poručil, aby mu dali jíst a pít a posléze že ho propustil a „jsouc cavalíro“, že mu ještě tolar dal.

„Té celé noci jsme se nekladli,“ vypravuje pan Hyzrle z Chodů, „dávajíce dobrý pozor na naše věci, nedůvěřujíce těm užralým sedlákům.“ Ráno, když se rozednívalo, rozžehnali se s rychtářem a jeli dál. Teď, když už jim bylo volno, smáli se „včerejší zdvořilosti a traktací“. Po některých nehodách (led na Dunajci se pod nimi probořil), nesnázích a překážkách dostali se přes Jordán město (Jordanów) na slezské pomezí. Tu jako by hora s nich spadla. Přes Bílsko jeli do Těšina, odtud pak dále do Čech, do Prahy.

Na tu polskou jízdu dlouho vzpomínali a sobě se smáli, že jak živi, Valdštejn a pán z Chodova, „sedlákům více Vašnosti a „mosti paně“ nenadávali jako tu, neb ta řeč jejich to s sebou přináší“. Ale jak zřejmo, nebylo to jen polštinou, že oba kavalíři s „užralými sedláky“ tak zdvořile jednali.

II.

Dobrodružství pana z Chodova a Valdštejnovo v Dubně živě mi zatanulo, když jsme se k té vsi blížili. Vyhlížel jsem ji dychtivě. Tu konečně v pravo od silnice dědina. Ptám se kočího, jak se ta ves jmenuje.

„Dubno,“ hlásí vysloužilý hulán.

Dubno. Nemínil jsem se ovšem tam zastavit, ale pak jsem ihned zavolał, ať zarazí, když bičem ukazoval ke vsi, tam že je starý, dřevěný kostel, oh tuze starý.

Za lány ve skupině stromů neurčitě jsem zahlédl jeho silhouettu. Nechal jsem kočár na silnici a sám vydal jsem se s dcerou podívat se na tu církev. Brali jsme se klikatým labyrintem polních mezi ještě orosených mezi obilím a pruhu vysokého konopí, jehož zeleň se zjasnila v záři červencového dopoledne.

Opravdu dřevěný, jistě prastarý kostelík. A prostřed hřbitůvku obehnaného dřevěnou obrubou. Hroby bez křížů, bez pomníků, zapadlé, samý trávník. Už dávno se tu nepochovává, toť patrnó. Nad hroby staré stromy, temný smrk, rudý kmen rozložitě borovice, jasan, lípy. Jejich stín nehnutě spočívá na zelených rovech sluncem vyzářených. Větévka nezašumí, lístek se nepohne. Ostrůvek ticha a zapomenutých popelů.

Kostel se zvonici v jedno s ním stavěnou, ne o sobě stojící, vše šindelem kryto, všechno vetché, střechy, stěny i obruba. A v tom už příhodná k tomu štafáž: přihnutý staroch v rozepiatém, krátkém kožíšku, nevelký ale ramenatý, osmahlý, bez čapky, s rozcuchanými, dlouhými šedinami, s hustým strniškem, v konopné košili na prsou rozhalené, v úzkých

nohavicích. Dost divoce vypadal, ale klaněl se, vítal, povídal, na hřbitůvek ukázal, tady že jsou pochováni zbojníci, sami zbojníci. Ani jsem se nenadál a štafáž vzrostla. Z nedalekých stavení přibyla nějaká drobotina, dva, tři muži, mezi nimi mladý hospodář; také ženský, plátěný šat se zabělal pod stromy na hřbitově. Potomci Dubenských, těch, kteří se na Valdštejna a pana Hyzrla tak zle obořili, ochotní, vlídní. Jeden z mužských otevřel kostel. Vešli jsme a, s námi všechna ta nenadálá, vesnická družina. My prohlíželi kostel a oni nás.

Na chvíli jsem na ně zapomněl; vnitřek kostela mne tak překvapil a všecko mysl mi upoutal. Vše kolem tak neobyčejné a zajímavé. Dřevěný strop, dřevěné stěny malované, plné originálních ornamentů tak jakož i kazatelna; všecko jako rozkvetlé. A v presbyteři archa, křídlový oltář s malbami ze šestnáctého století, jak se na první prohlednutí zdá, před presbyteří napříč břevno, na něm prostřed kříž a v pravo, v levo od něho po figuře nějakého světce. A v lodi v pravo, v levo oltář, při nichž jsou nápadné zděné stupně k nim vedoucí, vápnem obílené. Zraky dychtivě se vrací k arše v presbyteři a zase lakotně těkají po barevných ornamentech a postřehují také figury mezi nimi, tu muže v kuklách s oštěpy na ramenou, tam lovce, an troubí, a jeleny před ním.

Kostelník, snad je to kostelník, ukazuje na dveře přímo proti hlavnímu oltáři, kterýmiž jsme nevstoupili. U nich kropenka prastará, kotlík z kamene hrubě vytesaný, v hrubém špalku zapuštěný. Těmi dveřmi u kropenky vkročíme do dolní prostory zvonice, kdež se v koutě černají máry. Pažení nevyšokých dveří ne z kamene, ale z ohromných trámů do gotického oblouku přitesaných.

A zase do kostela a zase prohlížíme, zapome-
nuvše na čas. Nutno také dbát společnosti. Hovoří
staroch, vykládá kostelník i mladý hospodář. O ko-
stelu, o jeho minulosti nic nevědí. Dost těžko vše
pochytit z jejich góralského nářečí. Kostel je filiál-
ní, faráře mají v druhé vsi, tam také pochovávají;
stýskají, že je s tímto kostelíkem mnoho starostí,
že schází, že je potřeba oprav a obec že nemá pe-
něž. V tom hovoru také žádost na mne (nevím zač
mne měli), abych jim pomohl, aby dostali podporu
na opravy. Radím, aby si zadali k sněmu. Oh, to
že již učinili, ale nepochodili. Vyložil jsem jim, že
bych rád pomohl, ale že nic nemohu, že jsem cizí,
z Čech, z Prahy české.

Dobře jsme se rozešli. Nejdále nás vyprovázel
ten staroch divého vzhledu v rozhaleném kožíšku;
žehnal a hloub se klaněl, když jsem mu vtiskl do
dlaně zpropitné.

Vracíme se ke kočáru na silnici, ale ještě se
ohlížíme po vzácném kostelíku, kolem kterého krá-
čel Valdštejn s panem Hyzrlem z Chodova tenkrát
za zimního večera a který asi už stál, když tudy
ujížděl Talafús z Ostrova jen s několika jezdci
z Uher po hrozné porážce Bratrstva u Šaryšského
Potoka. A ještě z kočáru hledíme přes lány obilí
zpět ke skupině starých stromů za nimi, k tomu
ostrůvku ticha a zapomenutých popelů, ke zbojnic-
kým hrobům.

Pro starý kostelík zastavil jsem se ve vsi, kamž
je Dubno přifařeno. Plebán, muž nejlepších let, in-
telligentní tváře přijal mne laskavě, ale žádosti mé
nemohl vyhovět. O dubenském kostelíku nic nevě-
děl, ve farních knihách prý není o něm nic zapsá-
no. Jen to ještě pověděl, že tu byl professor z Kra-
kova a ten že v starém kostele pilně kreslil. Zminil

jsem se faráři o tom, co mně v Dubnu pověděli, že ty hroby tam jsou zbojnické. Že ano, živě přisvědčil, tady v okolí že zbojnictví panovalo, v lidových písních že je mnoho motivů zbojnických, lid že tu ne dobrý ale chytrý, a také že se provinili šlechtici sem utíkali před právem, tady že žili svobodně a provozovali také zbojnictví, po dnes že tu na ně upomínají některá jména jinačí nežli obyčejná selská.

Usednuv opět do vozu, ihned jsem vytáhl svůj zápisník, abych se podíval na jména těchto končin, která jsem si zapsal za hovorů s horaly u Zakopaného. „Sciepanak, Tatar, Król, Wala, Kubín, Obrochta, Gonšenica“ a tu mezi nimi hle neselské jméno „Ustupski“.

Na Corštejn už nedaleko. Pod hradem stojícím na dvouhrbém vrchu, měli jsme, snad v těch místech, kdež hradní hajduci obklíčili Valdštejna a pana Hyzrla, delší odpočinek. Rozvalený hrad na hoře na skalách pustý a tichý. Dole pod ním v krémě chystají nám oběd. Ochetný krčmář, žid, a vlídná jeho žena upravují stůl v zelenou na jakési verandě.

Zatím než byl oběd připraven, vystoupili jsme prudkou strání nahoru na Corštejn. Kopec kolem, lesnaté hory před námi; v tu stranu také kopec Aksamitka podnes připomínající mocného náčelníka Bratrstva, Petra Aksamita z Liděřovic, někdy táborského hejtmana. Pod námi v údolí řeka Dunajec zarostlý křovinami, za Dunajcem zrovna proti nám na vrchu starý hrad se čtyřhrannou věží, dost zachovalý. Toť Nedec, Nedeczvár, jindá Dunajec, pevnost bratrská.

Z Corštejna jsem jej poprvé shlédl. I kmitly se mi strašné houfy osmahlých, černých bratříků, táhnoucí z údolí vzhůru na Dunajec, v jich čele Janko Kozic Vlk a Pobera z Lomu nevím kam domů. —